

Istraživanje ovisnosti bez droga kod studentske populacije

Zora Zuckerman Itković
Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju

Sažetak

Cilj rada bio je ispitati učestalost ovisnosti bez droga kod studentske populacije i utvrditi eventualne korelacije između određenih ovisnosti. Induktivno-empirijskim pristupom istraživanju, s pomoću metode anketiranja, na uzorku od 140 ispitanika, utvrdili smo određena ponašanja koja zbog svoje učestalosti kod ispitanika mogu potvrditi našu pretpostavku da je riječ o ovisnostima bez droga. Problem koji se pojavio je nemogućnost da utvrdimo stanje ovisnosti jer definiranje i klasificiranje ovisnosti bez droga nemaju jasno utvrđenu znanstvenu metodologiju, kriterije mjerenja težine i prognoze stanja.

Rezultati koje smo dobili upozoravaju da se suočavamo s novim tipom ovisnosti, što veoma zabrinjava jer ovisnost bez droga prate psiho-socijalni problemi veoma slični problemima ovisnika o drogama. Naime, mnogobrojna istraživanja u svijetu, na koja se u ovom članku pozivamo, pokazuju da postoje mnoge zajedničke karakteristike koje imaju ovisnici o drogama i ovisnici bez droga. Rezultati koje smo dobili razmjerni su rezultatima istraživača u svijetu, kod nekih ovisnosti čak i mnogo izraženiji, pa nije sporno da se moramo mnogo više angažirati na prevenciji ovisnosti bez droga kod mladih. To prije svega nameće potrebu da se ovisnosti bez droga definiraju i klasificiraju znanstvenom metodologijom koja bi bila u širokoj uporabi.

Ključne riječi: studenti, ovisnost bez droga, klasifikacija, evaluacija, prevencija

Summary

ADDICTION WITHOUT DRUGS OF STUDENT POPULATION

Zora Zuckerman Itković
University of Zadar, Croatia
Department of Pedagogy

The aim of this work was to examine how often an addiction without drugs at student population occurs, and to establish eventual correlations between certain addictions. Through inductive empirical approach to the research, i.e. pools, on the pattern of 140 students, we established certain behaviour pattern which, because of its repetitive nature, can confirm our assumption that it is, in fact, addiction without drugs. The problem we confronted is impossibility to establish exact state of addiction, because the definition of addiction without drugs is not clearly defined and classified in scientific methodology, like in criteria of measurement of severity and heaviness of the addiction.

The results that we gained are warning us to face these new types of addiction, which are very disturbing, because often addiction without drugs are followed by psycho-social problems very similar those of substance abuse addiction. The important point is that very few researches are made in the world that we could rely on in this work. This work shows that there are many mutual characteristics for both addictions, with or without substance abuse. The results we analysed are in the same range of those made in the world, never the less, some addictions are even more expressed here, so there is no question whether there should be more engagement on prevention of these types of addictions in youth population. This, before all, imposes the need that the addiction without drugs should be defined and classified through scientific methodology, that than would be in wide use.

Key words: students, addiction without drugs, classification, evaluation, prevention

Uvod

Moj interes za ovu temu pobudile su ove činjenice: 1. ovisnost bez droga se najčešće društveno relativizira i ne pridaje joj se ni izdaleka značenje kao ovisnosti o drogama; 2. dok se frekvencija alkoholizma, narkomanije ili pušenja pomno utvrđuje i mjeri, stanje i učestalost ovisnosti bez droga, a osobito teškoće koje ih prate, još uvijek nemaju jasno definirano istraživačko područje; 3. ovisnost bez droga zauzima jednako važno mjesto u životu osobe kao i ovisnost o drogama i vodi u podjednakoj mjeri samodestrukciji ličnosti. Ova je fenomenologija još uvijek teško objašnjiva znanstvenim metodama, što u još većoj mjeri otežava njezin opis i praćenje. Za razliku od ovisnosti o drogama, ovisnosti bez droga još nisu klasificirane kao bolest, što također znatno otežava prevenciju i kurativu.

Istraživanja u svijetu pokazuju da su ovisnosti bez droga u stalnom porastu: ovisnost o brzim automobilima, o sportu, o radu, o seksu, hrani i mnogim drugim samodestruktivnim oblicima življenja. Nažalost, još uvijek su mnogi stručnjaci u poziciji „čekanja”, vođeni spoznajom da ova patologija nema razrađen instrumentarij praćenja niti ugrožava sam život ovisnika (Sissa, 1997).

Na samom početku istraživanja susreli smo se s problemom. Naime, ovisnosti bez droga su gotovo neistražene na našem području te smo bili suočeni s koncepcijom koju je teško definirati. Dok, s jedne strane, konzumiranje opojnih droga, alkohola i duhana pruža jasnu sliku fizičke i psihičke ovisnosti i može se klasificirati, s druge strane klasifikacija ovisnosti bez droga u nas ne postoji, iako je sve više argumenata da i ovisnosti bez droga (igre na sreću, nekontrolira-

ni seksualni promiskuitet, opsjednutosti (hrana, sport, Internet, religiozne sekte i slično), kupovanje praćeno kompulzivnim ponašanjem, ovisnost o radu i učenju i mnoga druga ponašanja, uzrokuju ovisnicima probleme slične onima koje imaju ovisnici o drogama.

Opravdano je upitati se gdje su uporišta (biološka, socijalna, psihološka) ovih oblika ovisnosti. Postoje li ona uopće? (Valleur, Velea, 2002). Mislimo da je ovisnost bez droga patologija suvremenoga urbanog življenja, u kojem tempo života, stresovi, težnja za zaradom, uspjehom, popularnošću i sl., produbljuju jaz između biološke i psihološke prirode čovjeka i njegovih stvarnih potreba. Jer „nova patologija” smješta čovjeka u središte kruga bezbrojnih marketinških i drugih ponuda i sve više ga udaljava od vitalnih ljudskih potreba.

Pošli smo od pretpostavke da je nastanak ovisnosti bez droga odraz dubokog subjektiviteta osobe, njezinih osjećaja i želja. U začetku, ovisnost bez droga nema somatsku simptomatologiju i u osnovi je psihičke naravi. Stoga smatramo da odgovornost za razvoj ovisnosti i pojavu patoloških stanja kod osobe svakako snosi slabost volje kao najvažniji čimbenik nastanka i razvoja.

Prikaz Goodmanove definicije

Definiranje ovisnosti bez droga temelj je koji omogućava znanstveno istraživanje. Začuduje da su u svijetu još uvijek malobrojni pokušaji definiranja ove pojave. Zato se definicija Goodmanova (1990) ovisnosti bez droga, danas u mnogim zemljama rabi kao osnova za utvrđivanje kriterija težine ovisnosti. Prema Goodmanovoj definiciji ovisnost bez droga uključuje:

- A) Nesposobnost suzdržavanja na podražaje, odnosno ponašanje koje podržava ovisnost.
- B) Osjećaj napetosti koji prethodi ovisničkom ponašanju.
- C) Zadovoljstvo ili olakšanje za vrijeme trajanja aktivnosti.
- D) Osjećaj gubljenja kontrole za vrijeme bavljenja aktivnošću.
- E) Obilježja ovisnosti traju više od mjesec dana i ponavljaju se u mnogo dužem periodu.
- F) Od ukupno devet prisutno je najmanje pet kriterija koji slijede:
 1. Česta misaona zaokupljenost osobe ovisničkim aktivnostima ili pripremama za ovisničko ponašanje.
 2. Intenzivni i trajni periodi želje da se počne time baviti.
 3. Svijest o neprilagođenom ponašanju kod osobe stvara težnju da reducira, kontrolira ili napusti takvo ponašanje, u pravilu bezuspješnu.
 4. Mnogo vremena posvećuje se pripremama za aktivnost i opetovanom bavljenju aktivnošću.
 5. Osoba zapostavlja profesionalne obveze, školsko učenje ili studiranje, zanemaruje obiteljske i društvene obveze.
 6. Zanemaruju se rekreativne i druge važne aktivnosti.
 7. Osoba se opetovano bavi ovisničkom aktivnosti usprkos spoznaji da to stvara probleme društvene, financijske, psihološke ili psihičke naravi.
 8. Javlja se tolerancija na aktivnost, odnosno potreba povišenja intenziteta i učestalosti da bi se zadržao isti efekt.
 9. Javlja se uznemirenost ili ljutnja u slučaju nemogućnosti ovisničkog ponašanja.

Navedena definicija Goodmana daje novi pogled na mentalne bolesti. U tom kontekstu, medicina i klinička psihologija, na primjer, više ne mogu biti usmjerene samo na bolesti koje prate ovisnost o psihoaktivnim tvarima već i na ovisnosti bez droga, odnosno na stanja *bez evidentne*

bolesti (Canguilhem, 1998). Bernard naglašava da se već sada znanost mora orijentirati i na terapijske intervencije kod ovisnosti bez droga, bilo na zahtjev ovisne osobe ili drugih osoba tražeći odgovore kako tretirati tu *novu ovisnost*, a napose psihičku patnju koju ovisnici bez droga jednako proživljavaju. Jer simptomi biološke naravi koji su prisutni kod ovisnika o drogama jednako opterećuju ovisnike „bez droga”.

Prilog klasifikaciji pojedinih tipova ovisnosti bez droga¹

1. Klasifikacija igara na sreću kao ovisnosti

Igre na sreću, odavno legalizirane u društvima gotovo svih zemalja svijeta, uključili smo u skupinu *novih ovisnosti*. Postoje jaki argumenti da ovisnost o igrama na sreću nosi u sebi patološko obilježje. Dakle, „patološki igrači” nisu oni koji povremeno igraju, već oni koji opetovano igraju ne mogavši se oduprijeti toj želji (Kusyszyn, 1972). Prema Kusyszynu igrači na sreću „neovisnici” su: a) igrači koji redovito igraju, ali sama igra nema bitno mjesto u njihovu životu da bi se mogla označiti „patološkom”, b) profesionalni igrači kojima je igra način zarade za život.

Prema klasifikaciji Kusyszyna igrači na sreću „ovisnici” su:

patološki igrači kojima je igra postala centar životnih interesa, zbog čega zapostavljaju posao, ostale društvene obveze ili osjećajne aktivnosti i veze. *U njihovu ponašanju igra dominira nad svim ostalim problemima.*

Oni imaju najmanje pet obilježja od deset navedenih:

1. Opsjednutost igrom, zapamćivanje prošlih iskustava igranja radi predviđanja ishoda budućeg igranja, trošenje zaradenog ili pozajmljenog novca za igru.
2. Potreba za ulaganjem novca u igru i novcem koji služi za svakodnevnu egzistenciju.

¹ Klasifikacija ovisnosti bez droga nije prihvaćena u Republici Hrvatskoj. U ovome radu se pozivamo na radove autora u svijetu koji nude klasifikacije pojedinih ovisnosti, u namjeri da potaknemo izradu klasifikacije u nas. Bez toga nije moguće znanstveno tretirati ovu pojavu.

3. Nesposobnost samokontrole, smanjenja ili prestanka igranja.
4. Znatna uznemirenost ako je intenzitet igranja smanjen ili onemogućen.
5. Igranje prate različita psihička stanja, na primjer, ljutnja, uznemirenost ili depresivnost.
6. Ponovno vraćanje igri, ako se izgubio novac, sa željom da se ponovno dobije.
7. Laganje obitelji, svome terapeutu ili drugima kako bi prikrivio svoju želju za igranje.
8. Spremnost na ilegalne aktivnosti, čak krivotvorenje, kako bi se došlo do novca za igranje.
9. Gubljenje važnih osjećajnih odnosa s bliskim ljudima, zapostavljanje posla i karijere radi igre.
10. Pozajmljivanje novca kako bi se zadržala mogućnost igranja i platili zaostali dugovi.

Važno je da ovi kriteriji velikim dijelom odgovaraju kriterijima kod definiranja ovisnosti o psihoaktivnim drogama. Spomenuti autor navodi uzroke koji vode uključivanju osoba u svijet patoloških igara na sreću: stav osobe da igre na sreću mogu riješiti mnogobrojne financijske egzistencijalne probleme koje ima; vjerovanje da će na taj način potisnuti teškoće objektivne stvarnosti koja ih okružuje; gubitnici u realnom životu nerijetko pribjegavaju igrama na sreću kako bi se „izvukli” iz takvog stanja (obnovili) i započeli život iznova; razočarani traže u igri na sreću mogućnost izlaska iz krize. O patologiji se može govoriti ako ovakva stanja traju više godina. Istraživanja pokazuju da je broj osoba ovisnika o igrama na sreću relativno malen kod adolescenata, s prevalencijom od 1 – 3% u ukupnoj populaciji, za razliku od odraslih čiji se broj penje čak do 20% (Achourd-Gailard, 1993).

2. Klasifikacija nekontroliranog kupovanja kao oblik ovisnosti

Nekontrolirano kupovanje kao oblik ovisnosti nastaje uglavnom kao odgovor ljudi na svakodnevne stresove modernog života. No veoma je teško označiti osobu kao ovisnika o kupnji, napose ako je riječ o čistom zadovoljstvu osobe koja je zadržala novac. Nekontrolirano kupovanje u smislu ovisnosti odnosi se na kompulzivnu zanesenost

kupovanjem radi ublažavanja psihičkog stanja u kojem se osoba nalazi. Valence opisuje više tipova ljudi koji neumjereno kupuju i imaju patološke simptome ovisnosti:

- A) *Emocionalni konzumenti*, kojima kupnja ublažava emocionalno stanje u kojem se nalaze i najčešće služi kao oblik autoterapije za ublažavanje uznemirenosti, katkad i kao antidepresivna autoterapija.
- B) *Impulzivni konzumenti*, potaknuti neodoljivom željom za kupovanje. Kupovanje prati jaki osjećaj krivnje, koji se javlja nedugo nakon obavljene kupnje.
- C) *Fanatični konzumenti*, kolekcionari, koji opetovano kupuju iste stvari ne mogavši se oduprijeti stalnom ponavljanju kupnje.
- D) *Kompulzivni konzumenti*, koji se koriste kupnjom kako bi smanjili visoku unutrašnju tenziju, uznemirenost ili nesposobnost samokontrole. Oni nerijetko pokazuju izrazito jake osjećaje frustracije u vrijeme kupovanja (Valence, d’Astous i Fortier, 1995).

Vrlo je interesantna klasifikacija ovisnika o kupnji McElroya koja se odnosi na psihosocijalnu analizu ovisnika prilikom kupnje:

1. *Opsesivno obuzeti kupci* koji se ne mogu oduprijeti nagonu kupnje. McElroy ih dijeli na dva tipa: a) jedni, koji na drugačiji način ne mogu suzbiti vlastite misli, b) drugi, bogati kupci, koji kupuju nepotrebne stvari ublažavajući tako svoje psihičko stanje.
2. *Socijalno alijenirani kupci*, kojima kupnja znači oblik socijalne adaptacije i koji nerijetko provode veoma mnogo vremena kupujući i u situaciji kad im to stvara nepotrebne dugove.
3. *Neobuzdani kupci*, koji prekomjerno kupuju jedino u vrijeme obuzetosti manijakalnim stanjem psihe (McElroy, ml., Keck, Phillips, 1995).

Ovisnici o kupnji u novije vrijeme napose privlače pozornost kliničkog psihologa-terapeuta koji nastoje dijagnosticirati ovisnost o kompulzivnoj kupnji s pomoću skale prepoznavanja vlastite neumjerenosti kupovanja. Jedna od takvih skala je Faber i O’Guinnova skala koja se sastoji od 19 pitanja grupiranih za analizu ovih stanja: kompulzija

kupovanja, manija kupovanja, unutrašnja psihička stanja prilikom neumjerenog kupovanja (Faber i O'Guinn, 1992).

3. Klasifikacija ovisnosti o sportu i aktivnostima vezanim za vježbanje tijela

Jasno je da su sport i aktivnosti koje razvijaju i jačaju tijelo nužne aktivnosti za zdravlje čovjeka. No sport danas ima izraženu ekonomsku stranu. Vrhunski sportaši donose dobit mnogima uključenim u podupiranje sportaša i sporta.

Bavljenje sportom praćeno ponašanjem koje remeti kompletno psihofizičko stanje osobe i njegov odnos prema svakodnevnom životu, smatra se ovisničkim (Birouste, 1999).

Psihička usmjerenost na jačanje mišića kod bodibuildinga može toliko obuzeti osobu da nastavlja s vježbama i u slučaju kad one znače stvarnu fizičku bol. Kod sportaša koji teže visokim rezultatima često se javlja fobija od mogućeg neuspjeha, zbog čega pribjegavaju doping, čak i konzumiranju droga (Carrier, 2000). Studija o sportašima maratoncima ističe koncepciju moguće „negativne ovisnosti”, koja je u suprotnosti s dobrim učincima ovog sporta. (Glasser, 1976)

4. Klasifikacija ovisnosti o seksu

Ovisnost o seksu postaje predmet istraživanja osamdesetih godina prošlog stoljeća, kada seksualne izopačenosti putem Interneta počinju ozbiljno zabrinjavati društvenu zajednicu. Među ovisnike se klasificiraju ljudi koji pokazuju kompulzivno seksualno ponašanje i imaju teškoće ili potpunu nemogućnost kontroliranja svojih seksualnih nagona. Prema klasifikaciji Colemana (1990) ovisnici o seksu su oni koji prakticiraju najmanje dva od pet navedenih ponašanja:

1. Sklonost grupnom seksu u potrazi za zadovoljenjem seksualnog nagona, praćeno osjećanjem uznemirenosti i stresom.
2. Kompulzivno samozadovoljavanje masturbacijom, praćeno opsesivnim mislima i nadraživanjem genitalija, u prosjeku 5 do 15 masturbacija na dan, nakon čega nastupa stvarni psihički i fizički umor.
3. Fanatično vezanje za seksualnog partnera ili više seksualnih partnera, koji se idealiziraju u smislu doživljavanja uzbuđenja, a ako se to ne dogodi, kompulzivni ispadi ljubomore i agresije usmjerene prema „voljenoj” osobi.

ziraju u smislu doživljavanja uzbuđenja, a ako se to ne dogodi, kompulzivni ispadi ljubomore i agresije usmjerene prema „voljenoj” osobi.

4. Učestalo kompulzivno seksualno ponašanje praćeno nezadovoljstvom seksualnim odnosima, uz stalnu „potragu” za idealnim partnerom.
5. Mnogobrojni seksualni odnosi praćeni nezadovoljstvom doživljaja i potrebom za stalnim ponavljanjem seksualnih odnosa, svakodnevna potraga za jačim i novim osjećajima.

5. Klasifikacija ovisnosti o radu (učenju)

Ovisnost o radu je novi fenomen opisan u američkoj literaturi kao „work holism” ili jedna od najlakše objašnjivih ovisnosti bez droga. Prekomjerni rad sam po sebi ne mora imati obilježje ovisnosti. Ali ako rad prati kompulzivna djelatnost koja oduzima energiju osobi ugrožavajući ne samo zdravlje već i odnose s drugim ljudima, postavši smisao života radoholičara, može se govoriti o patološkoj ovisnosti o radu. Prema istraživanju Robinsona mjerenje ovisnosti o radu uključuje ova obilježja osobe: hiperaktivnost, osjećaj nezamjenjivosti u obavljanju tog posla, jaku osobnu obuzetost poslom (Robinson, Phillips, 1996).

Izrazitu želju za profesionalnom satisfakcijom, kult poduzeća i posla, teškoće snalaženja u slobodnom vremenu, osjećaj da se nalazi u škripcu za vrijeme vikenda ili godišnjeg odmora i želja da ih zamijeni poslom, zapuštanje obiteljskog života, manifestiranje obilježja stresa zbog posla. Prema navedenom autoru ovaj oblik ovisnosti se razvija postupno u tri stadija:

- A) Iz početka je osoba obuzeta uspješnim obavljanjem posla i troši sve više vremena i energije kako bi ga što bolje obavila;
- B) Drugi stadij karakteriziraju teškoće u socijalnoj i obiteljskoj adaptiranosti osobe, koja zbog posla zanemaruje svoje obiteljske i socijalne obveze;
- C) Treći stadij obilježava znatan pad mogućnosti osobe da dalje uspješno obavlja posao zbog različitih psiho-fizičkih problema: smetnje sna, osjećaj iscrpljenosti, kronični umor, glavobolje, kardiovaskularni problemi, pojava čira na želucu i sl. Ova stanja

najčešće se kompliciraju različitim oblicima anksioznodepresivnih raspoloženja, sve do teških psihičkih bolesti.

tualnim modelom življenja osobe, utječe na osjećaje, olakšava svakodnevne teškoće ili pomaže u svladavanju problema realnog života (Velea, Hautefeuille, Vazeille, Lantran-Devoux, 1998).

6. Klasifikacija Cyber-ovisnosti

Cyber-ovisnost je moderni tip ovisnosti opisan kao „tiha” ovisnost prvi put 1994. (Goldberg, 1994). Ona uključuje ovisnost o računalu, seksualnu ovisnost putem Interneta, kompulzivno ponašanje *online*. Milijuni ljudi diljem svijeta svakodnevno, čak i prekomjerno se koriste računalom, a sama ta činjenica ne može se proglasiti ovisnošću. Ovisnici o računalu su osobe koje imaju ozbiljnih problema s vlastitim identitetom i u svakodnevnoj borbi s tim koriste se računalom obračavajući se zamišljenim osobama nastojeći tako prevladati unutrašnje spone koje im onemogućavaju normalnu komunikaciju. Uz pomoć računala nastoje smanjiti unutrašnje frustracije, anksioznost, teškoće u ponašanju, što ih navodi na kompulzivne radnje kojima se ne mogu oduprijeti. U potrazi za osobnim smirenjem, oni gube stvarni kontakt s realnošću, a unutrašnja motivacija vodi ih stvarnoj ovisnosti o računalu. Kompulzivno korištenje računala postaje stil njihova života. Goldberg definira ovisnike o Internetu uzimajući u obzir upravo njihov odnos prema stvarnosti: „Ovisnike o Internetu karakterizira izbjegavanje problema svakodnevnog života...” Cyber-ovisnost karakterizira određena pomiješanost stvarnog i irealnog, pri čemu oba obilježja imaju podjednako važno mjesto u životu ovisnika (Cought, 2000). Iako učestalo, ovo je područje slabo znanstveno ispitano, pa je teško odgovoriti na pitanje u kojoj mjeri zamjena stvarnog života vir-

Neki rezultati istraživanja ovisnosti bez droga na studentskoj populaciji

Anketa koju smo primijenili ispitala je (moguće) ovisnosti bez droga studenata Zadarskog sveučilišta. Odnosila se na ovisnost o računalu, kupovanju, hrani, seksu, sportu, igrama na sreću i radu [učenju]. Pitanja su bila grupirana na način da su ispitanici odgovarali s „ne slažem se”, „nisam siguran” i „slažem se”. Odgovori „slažem se” označavali su učestalo opsesivno bavljenje određenom aktivnošću. U prilogu ovoga članka dajemo prikaz zbirnih dobivenih odgovora. U tablici koja slijedi prikazujemo prevalenciju ispitanika koji pokazuju (eventualno) ovisničko ponašanje temeljem učestalosti bavljenja određenom radnjom.

Rezultati pokazuju da studenti ne pokazuju sklonost *cyber*-ovisnosti, a razlog je vjerojatno u činjenici da je informatička pismenost malo zastupljena u Hrvatskoj. Glede ovisnosti o kupovanju ustanovili smo izrazito visok postotak, iako ostaje neistraženo o kojem tipu ovisnosti je riječ. Što se tiče ovisnosti o hrani, uočili smo veliku sklonost ispitanika prema slatkoj hrani. Samo ova činjenica ne upućuje na patologiju, ali pokazuje na svakodnevni nezdrav oblik prehrane, što može dovesti do mnogih problema vezanih za zdravlje. Rezultati su pokazali mali postotak ispita-

TABLICA 1. ODGOVORI ISPITANIKA KOJI POKAZUJU EVENTUALNU OVISNOST

	Postotak (%) odgovora	Aritmetička sredina	(M) devijacija (s)	Standardna Ukupno % (N)
cyber	4,85	6,8	8,67	100
kupovanje	22,53	31,8	22,26	100
hrana	27	37,8	31,66	100
seks	3,29	4,6	4,04	100
sport	3,28	4,6	4,04	100
kockanje	8,29	11,6	12,77	100
rad [učenje]	20,28	28,4	25,55	100

nika ovisnih o seksu. Mislimo da ne odgovaraju stvarnom stanju, ali ih možemo objasniti željom ispitanika da sačuvaju svoju intimu vezanu za ovo područje. S druge strane, utvrđeno je da se mali broj ispitanika svakodnevno bavi sportom, iako smo očekivali veću sklonost ovom tipu ponašanja. Razloge zašto je tako nismo ovom prilikom ispitali. Dobiveni rezultat od 8% eventualnih ovisnika o igrama na sreću odstupa u znatnoj mjeri od očekivanog rezultata (oko 3% u istraživanji-

ma u svijetu). Je li riječ o patološkim igračima, nismo ispitali i ne možemo nagađati. Zabrinjavaju rezultati dobiveni o eventualnoj ovisnosti o radu [učenju]. Očita je stanovita zaokupljenost ispitanika učenjem koje izaziva uznemirenost i hiperaktivnost. Iz dobivenih odgovora ustanovili smo da je za 13% ispitanika učenje ozbiljno psihičko opterećenje.

S pomoću HI kvadrata izračunali smo koeficijent kontingencije i dobili ove bitne korelacije.

TABLICA 2: KOEFICIJENT KONTINGENCIJE ($C=X_2/X_2+N$)

	Cyber	Kockanje	Kupovanje	Hrana	Seks	Sport	Rad [učenje]
cyber	1	0,22	0,68	0,72	0,13*	0,13*	0,22
kockanje	0,22	1	0,59	0,64	0,34	0,34	0,57
kupovanje	0,68	0,59	1	0,1*	0,72	0,72	0,03*
hrana	0,72	0,64	0,1*	1	0,75	0,75	0,13*
seks	0,13*	0,34	0,72	0,75	1	0	0,7
sport	0,13*	0,34	0,72	0,72	0,75	1	0,7
rad [učenje]	0,22	0,57	0,03*	0,13*	0,7	0,7	1

* Označava značajni koeficijent kontingencije.

Iz tablice je vidljiv znatan koeficijent kontingencije između (eventualnih) ovih ovisnosti:

- cyber-ovisnosti i ovisnosti o seksu (0,13)
- ovisnosti o kupovanju i ovisnosti o hrani (0,1)
- ovisnosti o hrani i ovisnosti o radu [učenju] (0,13)
- cyber-ovisnosti i ovisnosti o sportu (0,13)
- ovisnosti o seksu i ovisnosti o sportu (0*)
- ovisnosti o kupovanju i ovisnosti o radu [učenju] (0,03*).

* Kontingencija od 0 statistički ima malu važnost.

Zaključak

Ovisnike bez droga ne možemo svrstati u jednu kategoriju jer je priroda oblika ovisnosti veoma raznolika. Dosadašnja istraživanja u svijetu pokazuju da su kod ovisnika bez droga, neovisno o tipu ovisnosti, prisutni oblici ponašanja koji imaju zajedničke karakteristike:

a) zapostavljanje profesionalnih obveza i drugih važnih socijalnih i obiteljskih obveza; b) zapostavljanje dotadašnjih oblika razonode, druženja, bavljenja hobijima i drugim do tada uobičajenim aktivnostima; c) konstantna misaona usmjerenost na sadržaj ovisnosti; d) nerijetko trošenje prekomjerne svote novca na ovisnost, bilo zarađenog ili pozajmljenog; e) opsesivni psihički poremećaji, izražena anksioznost, povećana izloženost stresu, pa i nasilnom ponašanju u situacijama koje im onemogućavaju ovisničko ponašanje.

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da kod studentske populacije postoje indicije koje upućuju na prisutnost ovisnosti bez droga, napose

ovisnost o kupovanju, ovisnost o hrani, ovisnost o igrama na sreću i ovisnost o radu [učenju]. Ovisnost o računalu i sportu nije znatnije evidentirana. Smatramo da je razlog u slaboj informatičkoj pismenosti ispitanika i malim mogućnostima svakodnevnog bavljenja sportom. Odgovore dobivene na pitanja vezana za seks smatramo nedovoljno iskrenim jer se o tim problemima u nas otvoreno ne razgovara.

Naši rezultati otkrivaju određenu povezanost između nekih tipova ovisnosti. Povezanost *cyber*-ovisnosti i ovisnosti o seksu objašnjavamo u sve većoj usamljenosti ljudi i alijenaciji u društvu. Povezanost kupovanja i hrane uzrokovana je poku-

šajima da se stanje nezadovoljstva ili depresije osobe kompenzira drugim oblikom ponašanja koje može promijeniti raspoloženje. Povezanost rada [učenja] i prekomjernog jedenja uzrokovana je stanjem anksioznosti osobe kod učenja koja „traži” opuštanje u hrani, napose slatkoj koja fiziološki tome pogoduje. Velika povezanost *cyber*-ovisnosti i sporta vjerojatno je uzrokovana u činjenici da ispitanici u oba oblika ponašanja traže bijeg od usamljenosti i otuđenosti. Teorijska rasprava i rezultati našeg istraživanja daju ozbiljne argumente koji upućuju na to da se ovisnostima bez droga u Hrvatskoj mora posvetiti mnogo veća znanstvena i opća društvena pozornost nego do sada.

Literatura

- Achourd-Gaillard, A. (1993), *Les joueurs dépendants: une population méconnue en France*. Paris: Credoc.
- Canguilhem, G. (1998), *Le normal et le pathologique*. Paris: Puf.
- Birouste, J. (1999), *Économie pulsionnelle des goûts des sportifs*. *Sport et Psychologie, Revue EPS Dossiers EPS* 10, 367 – 372.
- Carrier, C. (2000), *Modele de l'investissement sportif de haut niveau et risque de lien addictif au mouvement*. *Annales de Medicine Interne*, 151 (2), 60 – 64.
- Coleman, E. (1990), *The obsessive/compulsive model for describing compulsive sexual behaviour*. *Am. J Prev Psychiatr and Neurol*, 2 (3), 9 – 14.
- Cought, J. (2000), *In the Net: how to recognize the sings of Internet addiction and a winning strategy for recovery*. New York: John Wileu & Sons.
- McElroy, S. L., Jr. Keck, P. E., Phillips, K. A. (1995), *Kleptomania, compulsive buying and binge-eating disorder*. *J. Clin Psychiatry*, 56 (4), 14 – 26.
- Faber, R. J., O'Guinn, T. C. (1992), *A clinical screener for compulsive buying*. *Journal Consumer Res.*, 19, 459 – 469.
- Glasser, W. (1976), *Positive Addiction*. Swanley: Harper Trade Journals Ltd.
- Goodman, A. (1990), *Addiction: definition and implications*. *British Journal of Addiction*, 85, 1403 – 1408.
- Goldberg, I. (1994), *Web address: <http://cybernothing.org/jdfalk/media-coverage/archive/msg0135.html> <http://www.netaddiction.com/>*
- Kusyszyn, I. (1972), *The gambling addict versus the gambling professional*. *The International Journal of Addiction*, 17 (2), 387 – 392.
- Robinson, B. E., Phillips, B. (1996), *Measuring workaholism: content validity of the Work Addiction Risk Test-Wart*. *Psychological Report*, 79, 1313 – 1314.

- Sissa, J. (1997), *Le plaisir et le mal*. Paris: Odile Jacob.
- Véléa, D., Hautefeuille, M., Vazeille, G., Lantran-Devoux, D. M. (1998), *La toxicomanie au Web*. *Synapse*, 144, 21 – 28.
- Valence, G., d'Astous, A., Fortier, L. (1995), *Compulsive buying: concept and measurement*. *J. Consumer Policy*, 11, 419 – 433.
- Valleur, M., Velea, D. (2002), *Les addictions sans drogue(s)*. *Revue Toxibase*, 6, 1 – 15.

Zusammenfassung

UNTERSUCHUNG VON SÜCHTEN OHNE DROGEN BEI DER STUDENTENPOPULATION

Zora Zuckerman Itković
Universität Zadar, Kroatinen
Abteilung für Pädagogik

Die Arbeit hatte zum Ziel, die Häufigkeit von Süchten ohne Drogen bei der Studentenpopulation zu erfragen und die eventuelle Korrelation zwischen bestimmten Süchten festzustellen. Auf Grund eines induktiv-empirischen Forschungsansatzes wurden mit Hilfe einer Umfrage auf einem Muster von 140 Befragten gewisse Verhaltensweisen festgestellt, die wegen ihrer Häufigkeit bei den Befragten unsere Annahme bestätigen, es handele sich um Süchte ohne Drogen. Ein Problem, mit dem wir uns dabei auseinanderzusetzen hatten, war die Unmöglichkeit den Zustand einer Sucht genau festzulegen, weil wir weder über eine klar definierte wissenschaftliche Methodologie zur Definition und Klassifizierung von Süchten ohne Drogen noch über Kriterien zur Messung deren Schwierigkeitsgrades bzw. zur Prognose der weiteren Entwicklung verfügen.

Die gewonnenen Ergebnisse weisen darauf hin, dass wir mit einem neuen Typ von Süchten konfrontiert sind, was eine grosse Sorge verursacht, weil die Sucht ohne Drogen gleiche psycho-soziale Begleiterscheinungen aufweist wie die Drogenabhängigkeit. Die zahlreichen Untersuchungen in der ganzen Welt, auf die wir uns in diesem Artikel berufen, zeigen nämlich, dass Drogenabhängige und andere Süchtige viele gemeinsame Eigenschaften haben. Die gewonnenen Ergebnisse sind mit den Ergebnissen anderer Forscher aus der ganzen Welt vergleichbar, bei einigen Süchten sind sie sogar viel ausgeprägter, so dass wir uns auf jeden Fall viel mehr für die Suchtprävention bei den Jugendlichen einsetzen müssen. Daraus erwächst vor allem die Notwendigkeit, Süchte ohne Drogen klar zu definieren und mit Hilfe einer weitgefächerten wissenschaftlichen Methodologie zu klassifizieren.

Stichworte: Studenten, Sucht ohne Drogen, Klassifizierung, Evaluation, Prävention